

Hvordan bruke læreplanene?

Læreplanene beskriver kompetansen elevene skal oppnå, men veien fram dit finner dere ut av sammen.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 15.08.2023

Alle elever er ulike, og hva som er elevens beste, er et kjernespørsmål i all opplæring. Dette spørsmålet må besvares på nytt hver dag av alle som jobber i skolen. [Overordnet del 3.5](#)

Læreplanene beskriver kompetansen elevene skal tilegne seg i fagene. [Kompetanse](#) består av kunnskaper og ferdigheter i kombinasjon. Elevene skal kunne bruke kompetansen sin også utenfor skolen, i livet de lever nå og i en framtid vi ikke kjenner. Når elevene lærer noe så godt at de forstår sammenhenger og kan bruke det de har lært i nye situasjoner, kaller vi det [dybdelæring](#).

Læreplanene har handlingsrom slik at dere kan [tilpasse opplæringen](#) til alle elever på alle trinn. Det er fordi elever, lokalsamfunn og skoler er forskjellige og samfunnet endrer seg hele tiden. Involver elevene for å finne innhold, arbeidsmåter, læringsressurser, arenaer, aktiviteter og vurderingformer som er relevant og som bidrar til læring.

Se ulike deler av læreplanen i sammenheng

Å forstå sammenhenger i og mellom fag er viktig for at opplæringen skal være relevant og nyttig for elevenes liv. Læreplanvisningen har en [støttemeny](#) som kan hjelpe dere å se sammenhengene. Under er en forklaring av de ulike delene av læreplanen og hvordan de henger sammen.

Overordnet del

Overordnet del av læreplanverket gjelder alle fag og alle elever. Overordnet del beskriver verdiene og prinsippene all opplæring skal bygge på, og dette er ivaretatt på ulike måter i læreplanene. Prinsipper for hvordan dere som skole skal jobbe inngår også i overordnet del. Den er dermed både grunnmuren og overbygningen for skolen.

[Les overordnet del](#)

Om faget

Alle læreplaner har en del som heter Om faget og som knytter læreplanen til overordnet del av læreplanverket. Om faget består av fire deler: fagets relevans og sentrale verdier, kjerneelementer, tverrfaglige temaer og grunnleggende ferdigheter.

Om faget gir en innramming av kompetansemålene og dermed føringer for å fortolke kompetansemålene, sammenhengene mellom målene og hva samlet kompetanse i faget er.

Fagets relevans og sentrale verdier

Fagets relevans og sentrale verdier har to avsnitt. Det første avsnittet beskriver hvorfor faget er viktig både for eleven, arbeidslivet og samfunnet. Teksten gir faget retning og svarer på hvorfor faget har en plass i skolen. Det andre avsnittet synliggjør hvilke verdier og prinsipper i overordnet del som er særlig relevante i faget og hvordan opplæringen skal realisere dem. Dette skal gjøre at verdiene blir en integrert del av de ulike fagene og dermed en naturlig del av opplæringen elevene får.

Eksempel læreplan i norsk

- **Overordnet del**

Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre.

Språk gir oss tilhørighet og kulturell bevissthet.

- **Fagets relevans og sentrale verdier i norsk**

Elevne skal bli trygge språkbrukere og bevisste på sin egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende felleskap.

- **Kompetansemål etter 7. trinn i norsk**

Eleven skal kunne utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet.

Eksempel læreplan i matematikk

Begreper fra overordnet del er inkludert i fagets relevans og verdier i læreplanen i matematikk for 1.-10. trinn: "Alle fag skal bidra til å realisere verdigrunnlaget for opplæringa. **Kritisk tenking** i matematikk omfattar kritisk vurdering av resonnement og argument og kan ruste elevane til å gjere egne val og ta stilling til viktige spørsmål i sitt eige liv og i samfunnet. Når elevane får tid til å tenkje, reflektere, resonnerer matematisk, stille spørsmål og oppleve at faget er relevant, legg faget til rette for **kreativitet og skapartrong**. Matematikk skal bidra til at elevane utviklar evne til å jobbe sjølvstendig og samarbeide med andre gjennom utforsking og problemløysing, og kan bidra til at elevane blir meir **bevisste på si eiga læring**. Når elevane får høve til å løyse problem og meistre utfordringar på eiga hand, bidreg dette til å utvikle uthald og sjølvstende."

Kjerneelementer

Kjerneelementene beskriver det viktigste innholdet i faget. De kan være både kunnskapsområder, begreper, metoder, tenkemåter og uttrykksformer.

Kjerneelementene handler om det elevene må lære for å kunne mestre og bruke faget. De er utviklet for lettere å kunne se sammenhenger og progresjon i faget.

Kjerneelementene og kompetansemålene henger nøye sammen. Innholdet i kjerneelementene er utdypet og konkretisert i kompetansemålene. Hvert kompetansemål er knyttet til ett eller flere kjerneelementer.

I arbeidet med læring skal kjerneelementene brukes til å forstå kompetansemålene og til å se sammenhenger mellom dem. Kjerneelementene brukes også til å velge innhold til kompetansemålene.

Eksempel samfunnsfag

I **kjerneelementet** Samfunnskritisk tenkning og sammenhenger står det at elevene skal:

«se hvordan utviklingen i fortiden var preget av både brudd og kontinuitet og hva som bidro til endringer, samt utvikle historisk empati».

I et **kompetansemål** etter 10. trinn står det at elevene skal:

«reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst».

Forklaring: Her kan beskrivelsen av kjerneelementet gi inspirasjon til å trekke inn brudd og kontinuitet samt historisk empati i arbeidet med dette kompetansemålet.

Tverrfaglige temaer

Om faget har en beskrivelse av de tverrfaglige temaene som er en sentral del av

kompetansen i det aktuelle faget. Beskrivelsen kan omfatte en eller flere av disse:

- folkehelse og livsmestring
- demokrati og medborgerskap
- bærekraftig utvikling

Teksten tar utgangspunkt i beskrivelsen av innholdet i temaene i overordnet del og konkretiserer hva elevene skal lære om temaene i faget. Selv om et tverrfaglig tema ikke inngår i en læreplan, kan temaet likevel tas inn i opplæringen i faget. Tekstene om de tverrfaglige temaene i læreplaner for fag gir føringer for arbeidet med temaene i kompetansemålene.

Eksempel matematikk

I det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap i overordna del står det at elevene skal:

«øve opp evnen til å tenke kritisk, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet».

Dette er utdypet i beskrivelsen av det tverrfaglige temaet i matematikk:

«I matematikk handlar det tverrfaglege temaet demokrati og medborgarskap om å gi elevane kompetanse i å utforske og analysere funn frå reelle datasett og talmateriale frå natur, samfunn, arbeidsliv og kvardagsliv. Vidare handlar det om at elevane lærer å vurdere kor gyldige slike funn er. Slik kompetanse er viktig å for å kunne formulere eigne argument og delta i samfunnsdebatten».

Dette er vidare tatt med i kompetansemål etter 9. trinn hvor det står at elevene skal:

«utforske og argumentere for hvordan framstillinger av tall og data kan brukes for å fremme ulike synspunkter».

Grunnleggende ferdigheter

Grunnleggende ferdigheter er en del av kompetansen i fagene på alle trinn og brukes både for å lære og for å vise kompetanse. De grunnleggende ferdighetene er:

- å kunne lese
- å kunne skrive
- å kunne regne
- muntlige ferdigheter
- digitale ferdigheter

Om faget har en beskrivelse av hvordan de grunnleggende ferdighetene er en del av kompetansen i faget. Ikke alle ferdigheter er like relevante i alle fag. Derfor beskriver læreplanene kun de ferdighetene som er særlig relevante i faget.

I noen av kompetansemålene står en eller flere grunnleggende ferdigheter nevnt eksplisitt. I andre kompetansemål står ingen av dem nevnt, men de inngår implisitt. Da kan dere velge hvilke grunnleggende ferdigheter det er hensiktsmessig å jobbe med. Involver gjerne elevene i å vurdere dette. Opplæringen må samlet sett dekke alle de grunnleggende ferdighetene slik de er beskrevet i Om faget.

Eksempel musikk samisk

I læreplanen i musikk samisk innebærer det å kunne skrive å ta i bruk ulike former for analog og digital notasjon. Slik kan skriving være en støtte til å utøve, lage og oppleve musikk.

[Les mer om grunnleggende ferdigheter](#)

Kompetansemål og vurdering

Kompetansemålene beskriver hva elevene skal kunne etter ulike trinn. Kompetansemålene springer ut fra fagets kjerneelementer og de andre innledende tekstene til læreplanene. Ved å lese hele Om faget kan dere få hjelp til å forstå kompetansemålene og velge innhold til dem. Kompetansemålene er utformet slik at dere har rom for å tilpasse underveisvurdering, læringsressurser, arenaer og aktiviteter til elevene.

Kompetansemålene på et trinn bygger ofte på kompetansemål på lavere trinn. Dette kaller vi progresjon. Det kan derfor være nyttig å bruke læreplanen til å se hva elevene har lært om temaet tidligere. Progresjon i kompetansemålene kommer til uttrykk gjennom bruk av verb, adjektiv, adverb og innholdselementer.

Eksempel

- **Kompetansemål etter 4. trinn i engelsk**
Eleven skal kunne følge enkle regler for rettskriving og setningsstruktur
- **Kompetansemål etter 7. trinn i engelsk**
Eleven skal kunne følge regler for rettskriving, ordbøying og setningsstruktur

Her er det samme verbet brukt på begge trinn. Derfor vises progresjonen på andre måter: Adjektivet «enkle» er brukt på 4. trinn, men ikke på 7. trinn, og angir progresjon knyttet til vanskegraden på reglene. I tillegg skal elevene på 7. trinn kunne følge regler innenfor flere områder, da «ordbøying» er lagt til i kompetansemålet der.

Alle læreplaner har omtaler av vurdering. Dere kan bruke dem i arbeidet med underveis- og sluttvurdering i faget. Tekstene skal skape sammenheng mellom læreplaner i fag og det som står om vurdering i overordnet del og forskrift. Omtalene av vurdering beskriver hvordan elevene kan vise og utvikle den

fagkompetansen som er beskrevet i kompetansemålene og resten av læreplanen. Tekstene kan derfor gi tips til hvordan dere kan se etter tegn på læring.

De veiledende kjennetegnene på måloppnåelse kan også være en støtte i standpunktvurderingen.

Vurderingsordning

Alle læreplaner for fag har en tekst om hvilke ordninger som gjelder for sluttvurderingen.

Elevmedvirkning

Elevmedvirkning er et sentralt element i alle deler av læreplanverket. Grunnen til dette er at elever blir mer motivert og lærer bedre når de er med og påvirker hva de skal lære og hvordan. Elevene skal medvirke i valg av innhold og metoder i læringen og vurderingen. Derfor er det viktig at elevene har innsikt i læringsstrategier og reflekterer over egen læring. Dette inngår i alle læreplanene.

Kritisk tenkning

Kritisk tenkning er en sentral del av læreplanen. I dette inngår blant annet kildekritikk, digital dømmekraft og etisk bevissthet. Elevene skal kunne vurdere ulike kilder til kunnskap og tenke kritisk om hvordan kunnskap utvikles. De skal også veie ulike hensyn mot hverandre for å utvikle evnen til å foreta etiske vurderinger.

Samisk innhold i læreplanene

I læreplanene er det samisk innhold både i tekstene Om faget og i kompetansemål. I noen av kompetansemålene er det samiske innholdet eksplisitt nevnt. I andre er det implisitt, og da kan dere bestemme når det skal inngå. Opplæringen skal sikre at alle elever lærer om det samiske urfolkets historie og rettigheter. De skal også lære om mangfold og variasjon i samisk kultur og samfunnsliv. Dette står beskrevet i overordnet del.

Om nasjonale minoriteter

I overordnet del står det at opplæringen skal gi kunnskap om nasjonale minoriteter. Våre nasjonale

minoriteter er jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, romer og skogfinner. Det er noen kompetansemål i læreplaner for fag som nevner våre nasjonale minoriteter eksplisitt. Det kan også trekkes inn i en rekke andre relevante kompetansemål i ulike fag.

Algoritmisk tenking og programmering

Algoritmisk tenkning og programmering er nye temaer i siste revisjon av læreplanene. Dette er sentral kompetanse for fremtiden. Algoritmisk tankegang er en problemløsningsmetode som dreier seg om å tilnærme seg problemer på en systematisk måte og kunne foreslå løsninger som kan bruke datamaskiner til å løse hele eller deler av dem. Programmering i skolen handler mye om å la elevene være kreative og skapende med teknologi.

Udir har en [kompetansepakke om programmering og algoritmisk tenkning](#)

Lær mer om sammenhengene i læreplanen

Denne filmen går i dybden på sammenhengene mellom de ulike delene av læreplanen. Dere kan bruke den i arbeidet med å tolke, forstå og bruke læreplanene på skolen deres.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan ser vi de ulike delene av læreplanen i sammenheng når vi planlegger

opplæringen?

- Hvordan bruker vi overordnet del i arbeidet med opplæring i fag?
- Hvordan bruker vi læreplanene til å planlegge opplæring på tvers av fag?
- Hvordan samarbeider vi i profesjonsfellesskapet om opplæringen i fag og på tvers av fag?